

Eesti Keskkonnauuringute Keskus

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Õhukvaliteedi seire Eestis

Tartu, 19. veebruar 2025 a.

Miks me mõõdame õhukvaliteeti?

- Mõõtmised või seire ei ole eesmärk omaette
  - Mõõtmine ei muuda olukorda
- Mõõtmiste eesmärgiks on
  - Rahvusvahelised kohustused
  - Keskkonnapoliitika kujundamine
  - Keskkonnapoliitika ja meetmete tulemuslikkuse hindamine
  - Asjakohase informatsiooni andmine ressursside mõistlikuks kasutamiseks (probleemsed piirkonnad ja sektorid)
  - Riskitegurite hindamine, tervisemõju arvutamine

Mida ja miks mõõta?

- Saasteaine mõiste ja saasteainete loetelu on aja jooksul muutunud ja muutub ilmselt ka edaspidi
- Keemilise ühendi nimetamine saasteaineks:
  - Inimtekkeline päritolu
  - Mõju inimese tervisele
  - Mõju ökosüsteemidele (hapestumine, eutrofeerumine)
  - Mõju kliimale
  - Mõju stratosfääri osoonile
  - Mõju materjalidele
  - Mõõdetavast tasemest kõrgemad sisaldused?

Välisõhu seire Eestis

- Esimesed pidevseirejaamad alustasid Eestis tööd 90-ndate alguses
  - 1994 Viru seirejaam (Soomlaste abi) ja Vilsandi seirejaam
  - 1996 a. Rahu, Lahemaa ja Saarejärve seirejaamad
- 2000 a. esimene mobiilne seirejaam
- 2001 a. Õismäe seirejaam
- 2002 a. põletati Rahu seirejaam maha
- 2003 a. uus Rahu seirejaam praeguses asukohas Kopli tänaval

Välisõhu seire Eestis

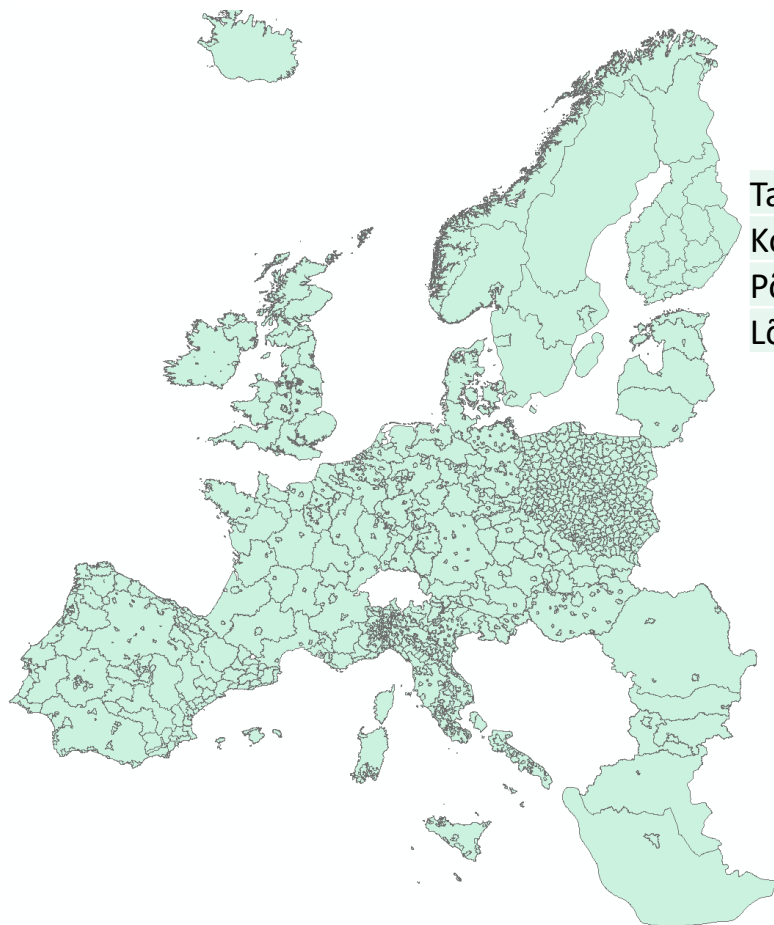

- 2002 a. Kohtla-Järve seirejaam
- 2005 – 2006 a. Phare projektiga suurem arenguhüpe
  - Ühtlustatud seadmed
  - Airviro süsteem
  - Õhukvaliteedi mudelite kasutuselevõtmine
  - Uued laboriseadmed
- 2008 a. Tartu ja Narva seirejaamad
- Pidev ajakohastamine ja süsteemi töö tagamine, vajaminevad investeeringud – peamiselt KIK vahendid, Šveitsi abiprojekt

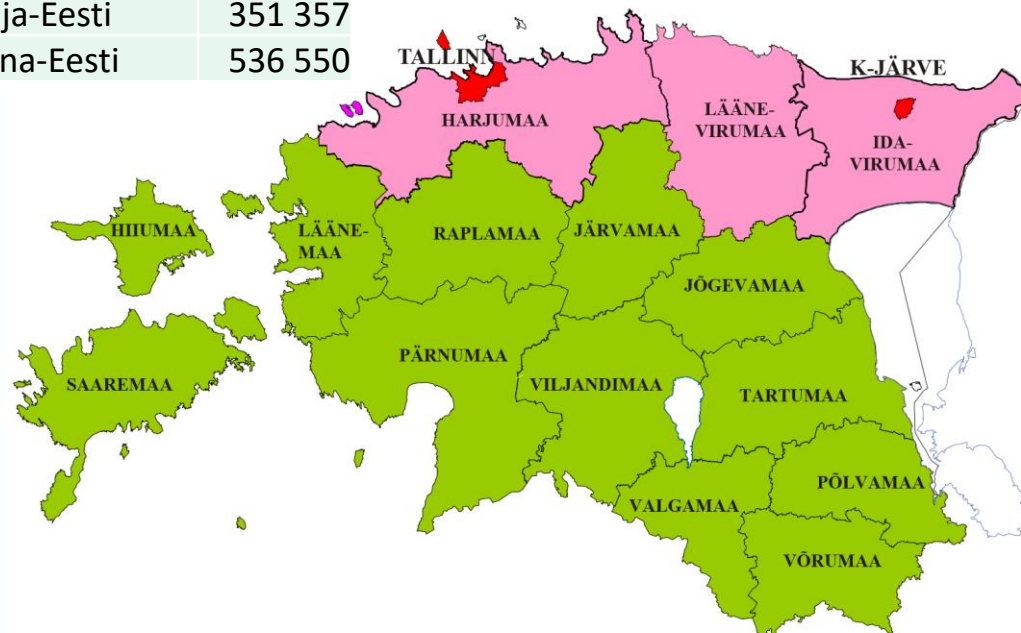
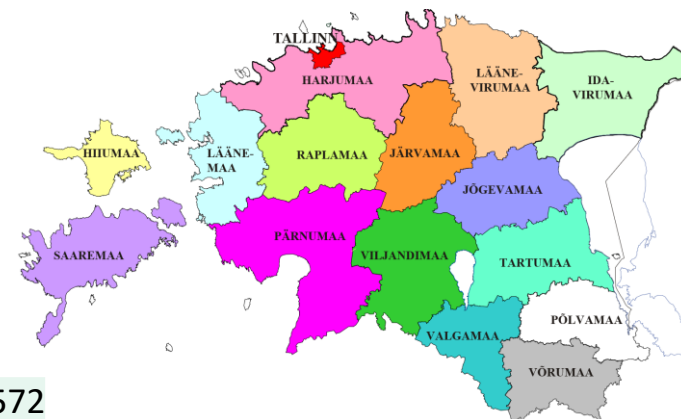
Õhukvaliteedi piirkonnad

Seirejaamade / mõõtepunktide arvu aluseks on õhukvaliteedi piirkonnad ja nende elanike arv

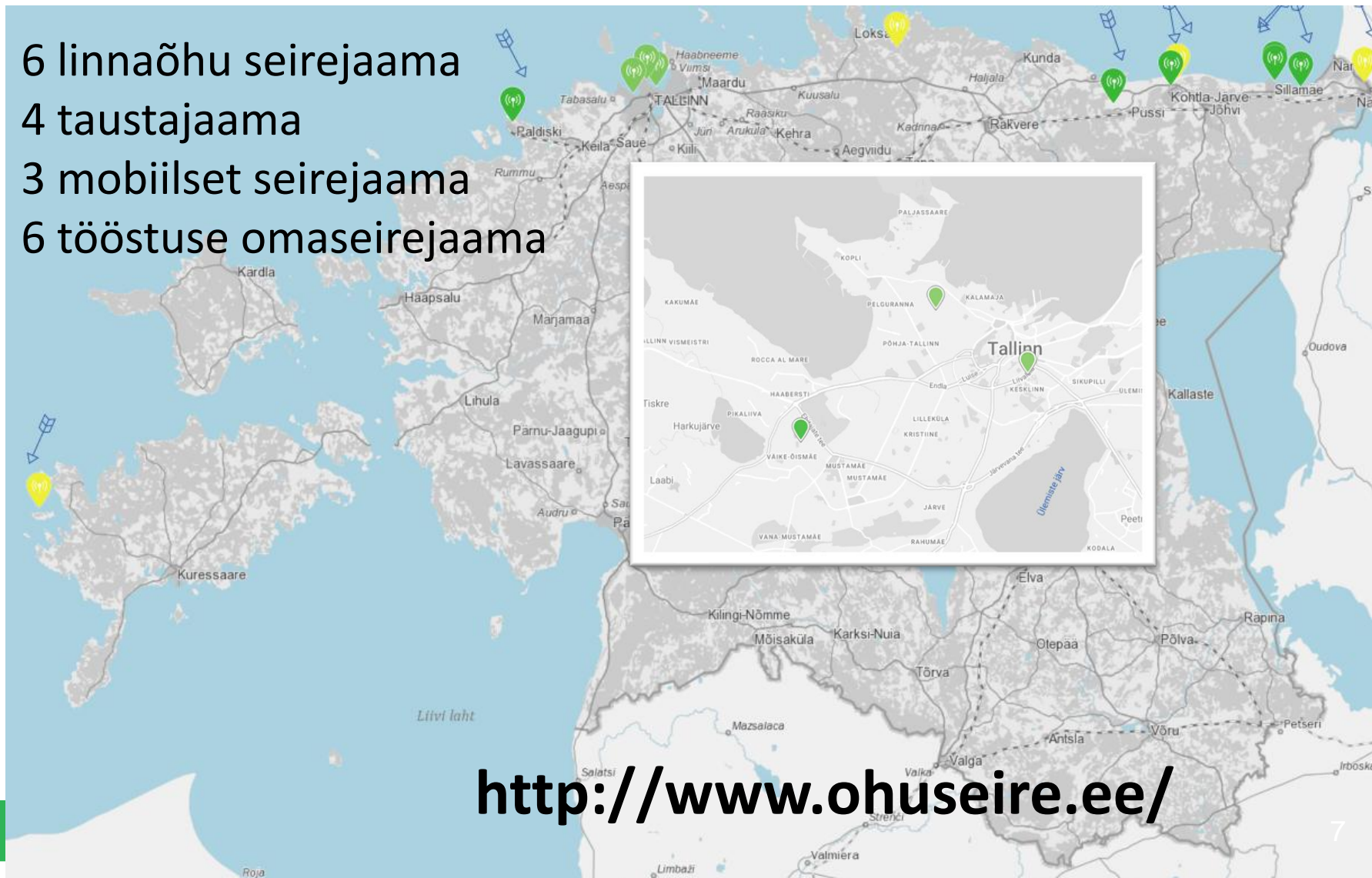
Tallinn	457 572
Kohtla-Järve	29 208
Põhja-Eesti	351 357
Lõuna-Eesti	536 550

Õhuseire võrgustik

6 linnaõhu seirejaama
4 taustajaama
3 mobiilset seirejaama
6 tööstuse omaseirejaama

<http://www.ohuseire.ee/>

Välisõhu mõõtmised

- Kvaliteedi hindamise aluseks on peamiselt mõõtmised
- Eestis mõõdetakse välisõhu kvaliteeti
  - kuues automaatses linnaõhu seirejaamas (Tallinnas Kesklinn, Õismäe ja Põhja-Tallinn, Kohtla-Järve, Narva ja Tartu)
  - kolmes automaatses taustajaamas (Lahemaa, Vilsandi, Saarejärve)
  - Tahkuse foonijaamas
- Linnaõhus mõõdetakse pidevalt SO_2 , NO_2 , PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$, CO , O_3 ning pisteliselt As, Cd, Ni, Pb, PAH, benso(a)püreeni, PAH segu ja benseeni kontsentratsiooni
- Õismäe seirejaamas mõõdetakse lisaks pidevalt BTX taset
- Liivalaia ning Tartu jaamades mõõdetakse BC sisaldust
- Narvas ja Kohtla-Järvel mõõdetakse H_2S sisaldust

Välisõhu mõõtmised

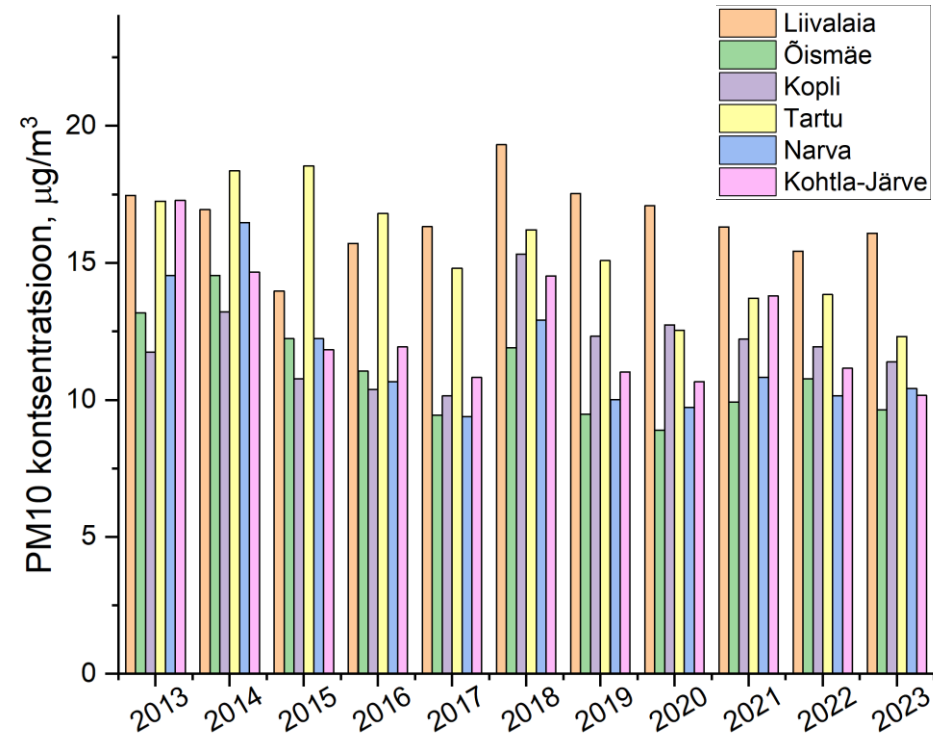
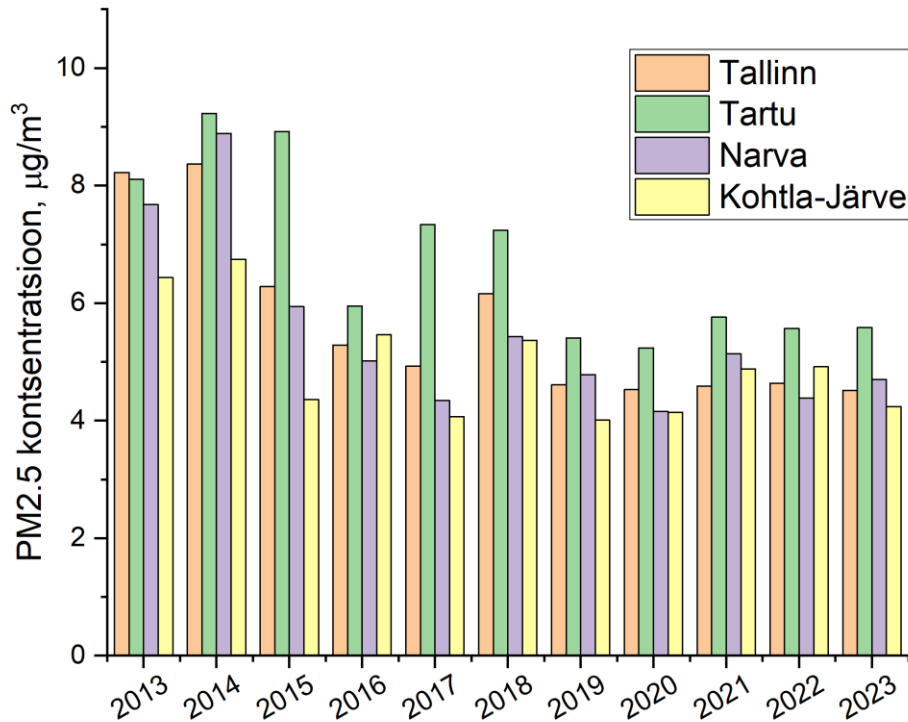

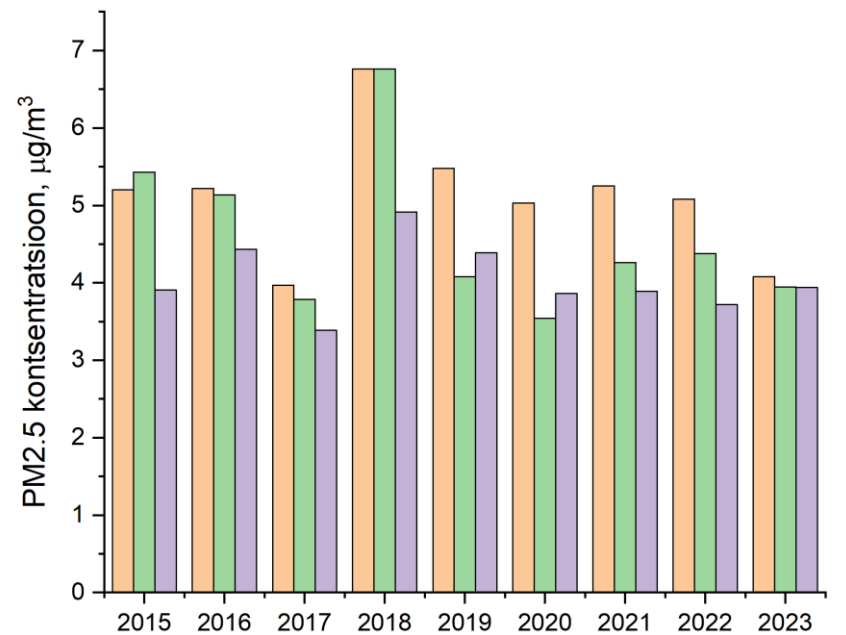
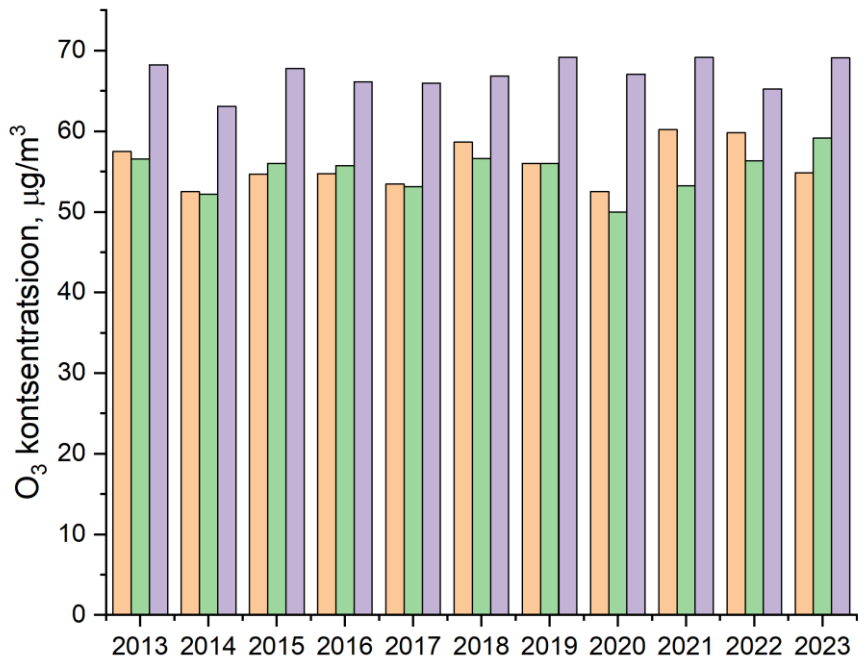
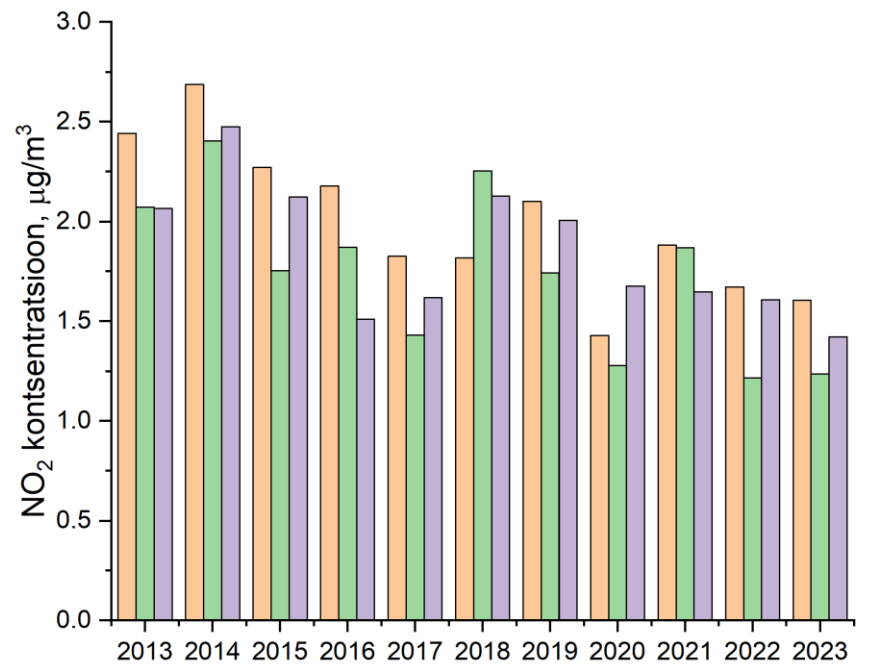
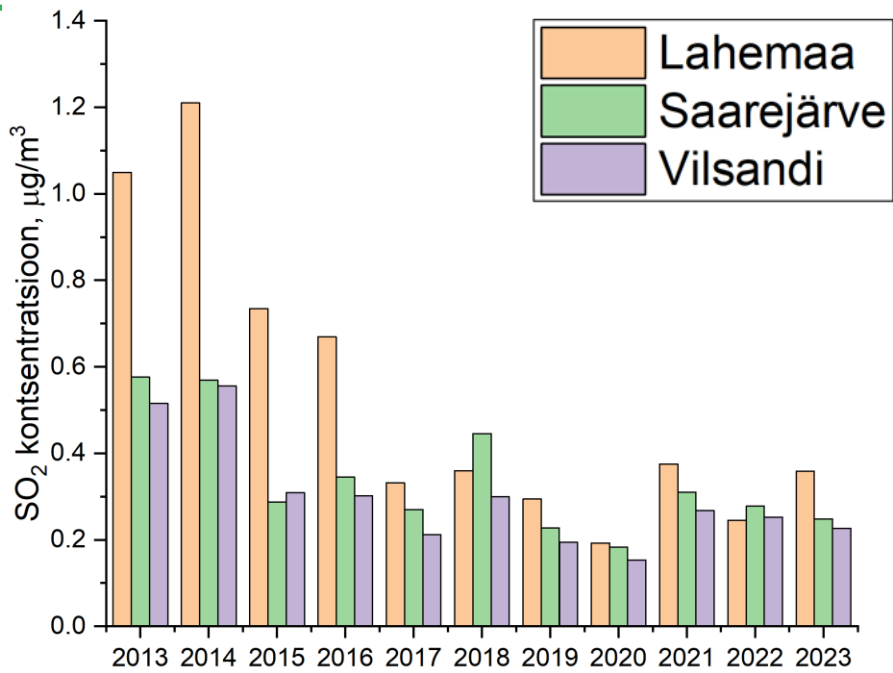
- Taustajaamades mõõdetakse SO₂, NO₂, O₃ ja PM_{2,5} kontsentratsioone
- Lahemaa seirejaamas lisaks EC/OC, CO, karbonüülide ja gaasilise Hg sisaldust
- Kord nädalas määratakse Lahemaal kogutud peente osakeste proovist raskmetallide, PAH segu ja benso(a)püreeni sisaldust
- Sademetest määratakse järgmiseid parameetreid:
  - anioone (sulfaat, kloriid, nitraat)
  - katioone (ammoonium, kaltsium, magneesium, naatrium, kaalium)
  - raskmetalle (Cd, Cu, Pb, Zn, Ni, As, Hg)
  - Lahemaa seirejaamas lisaks sademevees PAH ja kloororgaanilisi ühendeid (PCB, pestitsiidid)

Osakeste tasemed

- Osakeste tasemed langesid linnaõhus kuni 2010-ndate alguseni, seejärel on tasemed olnud küllalt stabiilsed.
- PM10 piirväärtuse ületamisi siiski esineb

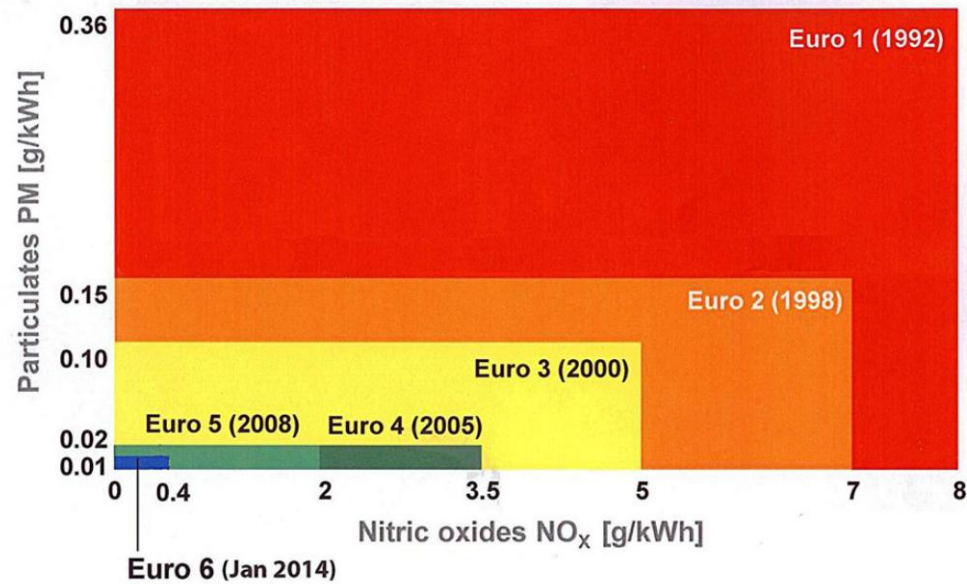

Suundumused

- Prognooside kohaselt kahaneb liikluse mõju heitgaaside osas
- Rehvide ja teekatte heite osas vähendamine keeruline
  - Uued rehvide nõuded
- Kohtkütte mõju osas ei ol lähiaastatel ette näha
  - Pikas vaates heide siiski väheneb tänu tehniliselt parematele küttekolletele

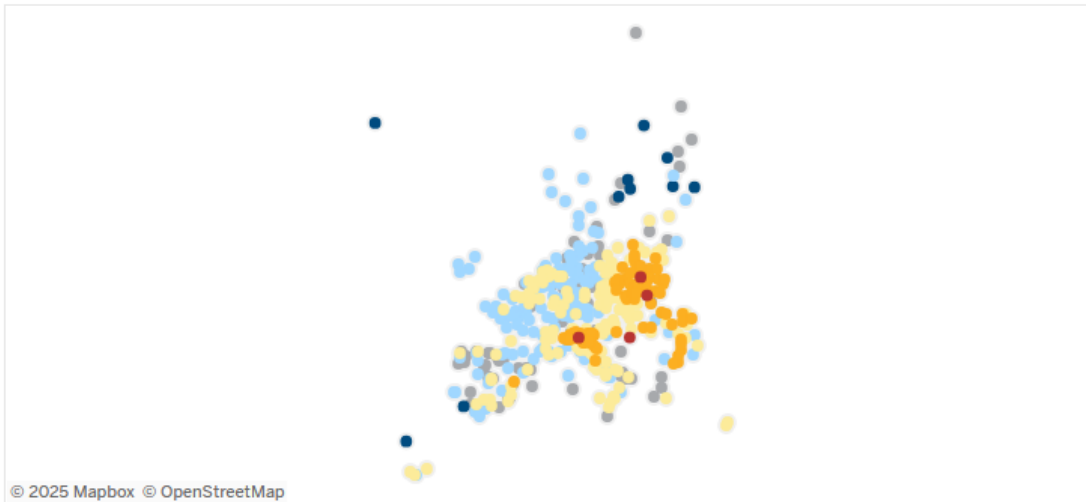
Suundumused

- Mõningate saasteainete osas on tasemed küllalt madalad ja edasine vähendamine on keeruline
  - Vääveldioksiid, süsinikoksiid
- Lämmastikdioksiidi taseme vähenemise eelduseks on muutused tehnoloogias (elektriautod, vesinik)
- Benso(a)püreen, osakesed – tasemete oluline kahanemine lähiaastatel ei ole tõenäoline
- Uued seirekohustused
  - BC (black carbon)
  - Ammoniaak
  - UFP (ultrafine particles)

How clean is the air in my city?

based on the levels of fine particulate matter measured in the air in cities in 2021 and 2022

© 2025 Mapbox © OpenStreetMap

PM2.5 annual mean concentration, $\mu\text{g}/\text{m}^3$

0 - 5	good	■
5 - 10	fair	■
10 - 15	moderate	■
15 - 25	poor	■
> 25	very poor	■
no data	-	■

Country

(All) ▼

City

(All) ▼

Air in European cities – from the cleanest to the most polluted

City name	Country	Rank	Fine particulate matter in $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Population in the city	
Faro	Portugal	1	3.7	61015	●
Umeå	Sweden	2	3.9	125080	●
Uppsala	Sweden	3	4.0	219914	●
Funchal	Portugal	4	4.2	104024	●
Tallinn	Estonia	5	4.3	438341	●
Tampere / Tammerfors	Finland	6	4.3	238140	●
Reykjavik	Iceland	7	4.3	132252	●
Norrköping	Sweden	8	4.7	140927	●
Stockholm (greater city)	Sweden	9	4.8	1745766	●
Narva	Estonia	10	4.9	53424	●
Bergen	Norway	11	5.2	267950	●
Helsinki / Helsingfors (greater city)	Finland	12	5.3	1154967	●
Tartu	Estonia	13	5.7	95430	●
Saint Denis	France	14	5.8	147931	●

Eesti Keskkonnauuringute Keskus

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

SF21+ projekti tutvustus - Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine ja täiendamine ning asukohapõhise terviseriski hinnangute süsteemi loomine

Tartu, 19. veebruar 2025 a.

Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine ja täiendamine ning asukohapõhise terviseriski hinnangute süsteemi loomine

KLIIAMINISTEERIUM

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

SF21+ projekti üldine ülevaade 2023-2029 a.

- **Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine**
  - Kaasajastatakse õhukvaliteedi seirejaamad ja mõõteseadmed
  - Uuendatakse õhuanalüüsideks vajaminevaid laboriseadmeid
  - Luuakse bioaerosoolide reaalaja mõõtevõimekus
  - KHG mõõteseadmete ja meetodikate juurutamine
- **Asukohapõhine tervisemõju hindamissüsteem**
  - Õhusaaste tervisemõju uuringud
  - Mudelarvutuste teenuste täiendamine, asukohapõhiste päringutesüsteemi loomine
  - Personifitseeritud tervisemõju hinnangusüsteemi loomine
  - Rakenduse loomine õhukvaliteedi informatsiooni edastamiseks ja terviseriski hindamiseks

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine

- Seadmed on vajalikud Eesti õhukvaliteedi seirevõrgustiku uuendamiseks ja kaasajastamiseks
- Seadmed peavad tagama õhukvaliteedi seirevõrgustiku võime koguda, analüüsida ja edastada andmeid sellisel viisil, mahus ja täpsuses, nagu on ette nähtud:
  - 2008/50/EÜ, 2004/107/EÜ, 2015/2193/EL, 2010/75/EL, 2016/2284/EL (+ direktiivides viidatud standarditele)
  - EMEP Seirestrateegia 2020-2029
  - **Uus õhukvaliteedi direktiiv (EL) 2024/2881**
- Peavad tagama seal sätestatud andmekvaliteedi eesmärgid ja olema kooskõlas standardproovivõtu meetoditega

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine

- Kokku hangitakse üle 160 analüsaatori, mis jagunevad 10 statsionaarse ja 3 mobiilse välisõhu seirejaama vahel:
  - Gaasiliste ainete (SO_2 , NO_x , CO , O_3 , NH_3 , CO_2 , H_2S , gaasiline Hg, THC (mh CH_4 , NMHC), BTX) pidevanalüsaatorid
  - Osakeste (TSP, PM10, PM2.5, PM<1) proovivõtu ja analüüsiseadmed
  - Süsinikusisalduse (EC/OC, BC) proovivõtu ja analüüsiseadmed
  - Välisõhust reaajas raskmetallide sisalduse määramise seade
  - Bioaerosoolide analüsaatorid
  - Kalibraatorid, andmesalvestid, ruuterid
- Lisandub uus seirejaam ja kõik olemasolevad seirejaamad ajakohastatakse
- Õhuanalüüsiga seotud laboriseadmed

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Asukohapõhine tervisemõju hindamissüsteem

- Õhusaaste tervisemõju uuringud
  - Riigispetsiifikaga (sh seose loomine haigestumisnäitajate ja lokaalsete õhusaastetasemetega vahel) arvestamine tervisemõju uuringutes
- Mudelarvutuste teenuste täiendamine, asukohapõhiste päringutesüsteemi loomine
  - Mudelarvutuste sidumine asukohapõhise süsteemiga
- Personifitseeritud tervisemõju hinnangusüsteemi loomine
- Kasutajasõbraliku rakenduse loomine õhukvaliteedi informatsiooni edastamiseks ja terviseriski hindamiseks

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Projekti hetkeseis (1)

- Esimese hankega (hange 2023, tarne 2024 alguses) soetati õhusaasteainete analüüsiks kasutatavad 2 kromatograafi - vedelikkromatograaf kolmekordse kvadrupool mass-selektiivse detektoriga ja gaasikromatograaf kolmekordse kvadrupool mass-selektiivse detektoriga, maksumusega kokku 590 900 + km.
- Teise hankega hangiti 2023 aastal manuaalne ja laboris kasutatav süsinikusisalduse analüüsiseade EC/OC, maksumusega 160 800 + km.
- Algselt plaaniti teha eraldi iga aasta hanked vastaval aastal kavandatud seirejaamade soetamiseks. Vastavalt kaasatud hankespetsialistide soovitusel otsustati läbi viia üks suur hange kõikide seirejaamade hankimiseks

Projekti hetkeseis (2)

- Kolmanda hanke maksumus oli 6 138 050 EUR + km, millega tarnitakse uued seirejaamad etapiti kuni aastani 2028
  - 2025 a. Tallinna seirejaamad (aprill-mai) ja mobiilne seirejaam
  - 2025 a. lõpp / 2026 a. alguses Tartu ja Narva seirejaamad
  - 2026 a. Kohtla-Järve ja Lahemaa seirejaamad, mobiilne seirejaam
  - 2027 a. Saarejärve ja Vilsandi seirejaamad
  - 2028 a. Lõuna-Eesti piirkonda uus seirejaam ja mobiilne seirejaam

Projekti hetkeseis (3)

- Tervisemõju uuring – leping sõlmitud
- Hetkel on hindamisel laboriseadmete hange:
  - Laboriseadmete hange (proovide ettevalmistamissüsteem, HPLC, ICP-MS, CVAAS, TD GC-EC ja TD GC-MS süsteemid)
- Sel aastal veel analüsaatorid (bioaerosoolid, raskmetallide analüsaator jms) ja kalibreerimiskeskuse seadmed
- Hankedokumentide ettevalmistamisel kasutatakse advokaadibüroo Nove advokaatide abi. Lisaks saadetakse kõik hanked kooskõlastamiseks SA KIK-i.

Eesti Keskkonnauuringute Keskus

Täna tähelepanu eest!

erik.teinema@klab.ee

